

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Перехід економіки держави від сировинної та обробної до інноваційної потребує значних зусиль. Основний акцент глобальної економіки в теперішній час – це швидкий розвиток науки і технологій. У розвинених державах створення і впровадження технологічних інновацій займає важливе місце практично у всіх сферах економічної та соціальної діяльності. Завдяки цьому розвинені країни знаходять нові шляхи підтримки економічного зростання і забезпечення високого рівня життя населення. Інноваційному розвитку держави сприяють також наявність ефективних методів впровадження інновацій, в тому числі за рахунок трансферу технологій і активна діяльність складових інноваційної інфраструктури, які разом з органами державної влади складають національну інноваційну систему (далі – НІС). Проведений аналіз світових фахівців багатьох галузей показує, що підготовка суспільства до інноваційної економіки, інноваційного ринку і інноваційної цивілізації у ХХІ ст. є однією з найважливіших цілей і завдань інноваційної політики і стратегій країн світу. Саме поняття «інноваційна політика» як окремий комплексний напрям економічної політики, націлений на прискорення розробки нових технологій і впровадження їх у виробництво, виникло у 1970-х роках, як розвиток і заміщення традиційного поняття «науково-технічна політика» держави під впливом наступних обставин: а) посилення ролі і впливу технологічних нововведень на конкурентоспроможність підприємств; та б) оновлення продукції і послуг в масштабах всієї економіки під впливом нових технологій. Нормативно-правова база сучасної державної інноваційної політики ґрунтується на концепції НІС, в основу якої покладено нелінійна модель інноваційного процесу. Вона почала формуватися з 1980-х років і мала такі характерні риси: розширення набору методів стимулювання інноваційної діяльності; появу нових організаційних форм

проведення спільних наукових досліджень; підвищення мобільності наукових кадрів; стимулювання інвестицій у виробничу та соціальну інфраструктуру і, передусім, у розвиток інформаційно-комунікаційних систем. [1]

Інноваційна політика є важливою частиною державної економічної політики і передбачає використання певних механізмів. Видатними фахівцями запропоновано таке визначення «механізм державної інноваційної політики» – це сукупність методів, форм та важелів управління інноваційним розвитком країни, які покликані активізувати інноваційну діяльність, раціонально використовувати наявний ресурсний, науково-освітній, трудовий, інноваційний потенціал та забезпечувати економічну, соціальну, екологічну ефективність інновацій.

Аналізуючи різні підходи до осмислення інноваційної діяльності та проведення країнами світу інноваційної політики, можна виділити такі види механізмів. Перші спрямовані на вдосконалення в цілому середовища, в якому відбувається або повинна відбуватися інноваційна діяльність, тобто вони створюють спільні інституційні умови для здійснення інновацій. Назвемо такі механізми «загальними». Інші механізми покликані впливати на будь-яку конкретну сторону НІС або її конкретний сектор, поліпшити окремі елементи інноваційної інфраструктури, тощо. Механізми подібного роду віднесемо до «спеціалізованих».

Так чи інакше або національна інноваційна система в цілому, або її окремі частини є об'єктом постійного впливу державної інноваційної політики, тому у світі фахівці (враховуючи досвід регулювання інноваційних процесів країн, що мають різний рівень розвитку економічних систем) виділяють дві полюсні моделі державної участі у пожеввленні інноваційної діяльності в країні: – країни, де втручання держави є мінімальним, а всі заходи щодо активізації науково-технологічного розвитку та впровадження інновацій у промисловість основані на дії механізму ринкового саморегулювання та самоорганізації; – країни, де держава є активним учасником ринку інновацій та тим регуляторним органом, на який покладено повноваження щодо управління всією науково-технічною сферою, а саме регулювання має жорсткий директивний характер.

Іншими вченими запропоновано три основні типи моделей інноваційного розвитку країн [2, 3, 4]: 1) країни, орієнтовані на лідерство в науці, реалізацію великомасштабних інноваційних проектів, що охоплюють всі стадії науково-виробничого циклу, як правило, зі значною частиною науково-інноваційного потенціалу в оборонному секторі (стратегія нарощування власного наукового потенціалу і подвійних інновацій – США, Великобританія, Франція); 2) країни, орієнтовані на поширення нововведень, створення сприятливого економічного середовища, що сприяє інноваційній активності приватного бізнесу (створення і локалізація інновацій – Німеччина, Швеція, Швейцарія, Норвегія та ін.); 3) країни, що стимулюють нововведення шляхом забезпечення сприйнятливості до досягнень світового науково-технічного прогресу, розвитку інноваційної інфраструктури, координації дій різних секторів в галузі науки і технологій (стратегія запозичення – Китай, країни Південно-Східної Азії).

Ці дві класифікації типів моделей інноваційного розвитку, а також участі держави у поживленні інноваційної діяльності країн, мають право на існування, бо підкріплено суттєвими фактами. Наприклад, для США характерні наступні основні напрями державної інноваційної політики: – економіко-правові методи, що ґрунтуються на положеннях Конституції, відповідних законів, внутрішньовідомчих, адміністративних розпоряджень; – державне фінансування наукової сфери; – контрактна система відносин між суб'єктами інноваційної діяльності та державою; – податкова система; – патентно-ліцензійна, антитрестовська політика; – амортизаційні заходи, субсидії; – передавання технологій; – підтримка дрібного інноваційного бізнесу; – урядові закупівлі; – розвиток інфраструктури досліджень і розробок. [5] Для Німеччини, як лідера серед країн, орієнтованих на поширення нововведень, характерні чотири стратегічних напрямки інноваційної політики: – збільшення державного фінансування інноваційних робіт з акцентом на ключові галузі науки і технологій (охорона здоров'я, інформаційно-комунікаційні технології, нанотехнології, екологічно чисті технології); – поліпшення умов для впровадження інновацій в приватному секторі, стимулювання використання і вдосконалення механізму

трансферу технологій державної форми власності; – проведення інституційної реформи наукових організацій; – здійснення адміністративної реформи з метою поліпшення координації інноваційної політики державними органами. [6] І, нарешті, стосовно Китаю, країни, яка претендує на лідерські позиції серед країн Південної Азії, інноваційну політику можна визначити як комплекс заходів державного регулювання економічних відносин по всьому ланцюжку створення, поширення і використання нових знань і технологій. Ось декілька напрямків державної інноваційної політики: 1) побудова національної інноваційної системи; 2) вироблення і реалізація політичних заходів, сприятливих для розвитку власних інновацій; 3) створення базової науково-технічної системи, сприятливої для проведення самостійних інновацій. [7]

Що стосується нашої держави, Україна за роки незалежності не змогла досягти рівня розвинених країн за параметрами інноваційного розвитку, особливо в наукомістких видах економічної діяльності. Розуміючи усю значимість і пріоритетність розвитку економічної системи держави на науково-технічних, наукових та інноваційних засадах і спрямованість державної політики на модель інноваційного розвитку економіки, на жаль не вирішено проблем, пов'язаних з формуванням, удосконаленням та реалізацією механізму управління інноваційною діяльністю. Як свідчить світовий досвід, формування національної інноваційної системи неможливе без активної участі держави. В якості позитивних моментів можна відзначити прийняття державою низки законів в галузі інноваційної діяльності та трансферу технологій та вищої освіти. Але є і негативні моменти. Проблеми державного управління інноваційним розвитком полягають у наступному: – діяльність органів виконавчої влади є неузгодженою; – система державного стимулювання інноваційної діяльності відсутня; – НІС фактично не створена; – статус державних інноваційних програм, механізмів їх формування та впровадження законодавчо не визначено; – фінансування початкових етапів інноваційного процесу є недостатнім; – ефективна взаємодія між науково-дослідною сферою і реальним виробництвом відсутня; – мають місце недосконалість нормативно-правової бази і дефіцит кваліфікованих кадрів.

Тому уряду необхідно прийняти відповідні законодавчі акти, які сприяють здійсненню наукових досліджень та комерціалізації розробок; здійсненню організаційної та фінансової підтримки інноваційних підприємств; створенню ефективної системи контролю за інноваційною діяльністю та коригування інноваційної політики.

Література:

1. Федірко О.А. Національна інноваційна система як об'єкт державної інноваційної політики // *Міжнародна економічна політика. Журнал Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана*. Київ. 2007. № 1(6). С. 63-88.
2. Артамонов А.Д. Инновационная политика в России: механизм реализации: монография. Санкт-Петербург. ООО «Валерии СПД», 2005. 384 с.
3. Гончаренко Л.П. Инновационная политика: учебник для бакалавриата и магистратуры. Москва. Издательство Юрайт, 2015. 502 с.
4. Дынкин А.А. Мировой кризис — импульс для развития инноваций // *Проблемы теории и практики управления*. Москва. 2009. № 4. С. 8–15.
5. Стойко І. Аналіз досвіду здійснення інноваційної політики зарубіжними країнами // *Соціально-економічні проблеми і держава*. Тернопіль. 2011. Вип. 2(5). URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11siipzk.pdf>. (дата звернення: 17.05.2018).
6. Киселев В.Н., Рубвальтер Д.А., Руденский О.В. Инновационная политика и национальные инновационные системы Канады, Великобритании, Италии, Германии и Японии. Информационно-аналитический бюллетень Центра исследований и статистики науки. Москва. 2009. 71 с.
7. Селезнев П.С. Инновационная политика «незападных» стран в начале XXI столетия: поиск приоритетов модернизации: монография. Москва. Финансовый университет, 2013. 160 с.

Єфімов Євгеній Олександрович – аспірант кафедри інформаційних технологій і систем управління ХарPI НАДУ.